

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ФІЛОСОФІЯ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації

Київ – 2005

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ФІЛОСОФІЯ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

2005

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру
навчальних закладів культури і мистецтв України

ФІЛОСОФІЯ

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації, – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 28 с.

Укладач:	<i>І. Є. Секан</i> – викладач музично-теоретичних дисциплін Київського державного коледжу естрадного та циркового мистецтв
Рецензент:	<i>В. І. Кучер</i> – доктор історичних наук, головний науковий співробітник Інституту політичних досліджень НАК України
Відповідальний за випуск	<i>Т. Ф. Стронько</i>
Редактор	<i>Ю. Д. Виноградова</i>

Підписано до друку 02.12.05 р. Гарнітура Times
Формат 60×84_{1/16}. Папір офсетний. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 1,75. Наклад 900 прим.

Видавництво «Нова Книга» м. Вінниця, вул. Стеценка, 46/85
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК №103 від 30.06.2000 р.
Тел. (0432)52-34-80, 52-34-82 Факс 52-34-81
E-mail: newbook1@vinnitsa.com
www.novaknyha.com.ua

© Державний методичний центр
навчальних закладів культури
і мистецтв України, 2005

Пояснювальна записка

Програма укладена відповідно до вимог державного стандарту (програми) нормативної дисципліни “Філософія”, розробленого Міністерством освіти і науки України, і рекомендована для впровадження в практику викладання даної навчальної дисципліни у вищих закладах освіти.

При підготовці програми враховане принцип комплексного вивчення студентами суспільних наук, який передбачає оволодіння ними поряд з філософією низки історичних, політичних, економічних та соціологічних дисциплін.

Програма враховує також зміни, що відбулися у викладанні філософії у вищій школі, специфіку фахової підготовки студентів з мистецького напрямку.

Основною формою проведення занять є лекції і семінари. Для творчого, нестандартного осмислення ідей і положень сучасної філософії після кожної теми подаються теми студентських доповідей і рефератів.

Програма також передбачає самостійне вивчення студентами окремих питань деяких тем.

До програми додається перелік понять, знання яких обов’язкове для кожного студента, а також список літератури з курсу “Філософія”.

Критерієм оцінки роботи студента є не тільки обсяг вивченого матеріалу, а й вміння його аналізувати, узагальнювати, активно використовувати в самостійній роботі. Такий підхід спрямовано на поглиблення самосвідомості, що надає студентові можливість окреслити стратегію успішного самовиявлення у майбутній професійній сфері.

Програма розрахована на 108 годин. У ній подано орієнтовний тематичний план з розподілом навчального часу на вивчення окремих розділів і тем за курсами і семестрами навчання. Викладачу, за погодженням з відповідною цикловою (предметною) комісією, надається право змінювати до 20 % кількості годин у межах навчального плану.

Методичні рекомендації

Метою навчання філософії є:

- формування у студентів основ філософських знань;
- розвиток елементарного філософського мислення студентів, яке передбачає загальне розуміння універсальних явищ і процесів;
- вміння застосовувати філософські знання, самостійно аналізувати і пояснювати зміст, суть загальних явищ і процесів;
- виховання у студентів загальнолюдських духовних ціннісних орієнтацій, сприйняття гуманізму та демократизму;
- виховання злагоди, терпимого ставлення до філософських поглядів і позицій інших сторін при можливій загальній незгоді з ними;
- виховання національної свідомості, а також поваги до інших народів;
- підготовка до активного громадянського життя в Українській державі.

Важливо звернути увагу на сучасну методику викладання дисципліни “Філософія”. Необхідно врахувати специфіку, рівень базових знань і здібності окремих індивідів у студентських групах, тому своє заняття викладач повинен будувати різноманітно, відкидати стандартні ознаки в його структурі і методиці, “розмивати” межі між його елементами. Студент частіше проявляє себе в процесі вивчення нового матеріалу, бесіди, дискусії, а не під час стандартного опитування. Успішним є те навчання, яке створює атмосферу зацікавленості, небайдужості до матеріалу, сприяє розширенню світогляду особистості.

Питання, що виносяться на самостійне вивчення студентами:

- 1) Тема 2.7. “Сучасна світова філософія”: сучасні релігійно-філософські вчення;
- 2) Тема 2.8. “Українська філософія. Докласична доба”: міфічна свідомість давнього слов’янства.

Основні поняття курсу “Філософія”, які повинен знати студент:
філософія; філософська концепція; “софійний” спосіб філософствування; “епістемний” спосіб філософствування; натурфілософія; онтологія; парадигма; класична доба; софісти; філософський “космос”; фаталізм; матеріалізм; ідеалізм; діалектика; метафізика; діалектичний метод; субстанція; атом; платонізм; неоплатонізм; гуманізм; універсалиї; апологетика; патристика; схоластика; реалізм; номіналізм; емпіризм; душа; дух; релігія; Бог; віра; теологія; теософія; томізм; філософська містика; атеїзм; філософський раціоналізм; екзистенціалізм; структуралізм; детермінізм; логіка; інтуїція; гносеологія (теорія пізнання); Відродження (Ренесанс); сенс; мораль; деїстичне спрямування; пантеїстичне спрямування; дуалізм; філософська поліфонічність; Просвітництво; філософський романтизм; спекулятивний характер; абсолютна істина; відносна істина; позитивізм; марксизм; етнокультурна; “філософія серця” (кордоцентризм); “філософія мови”; міфологія; антеїзм; індивідуалізм; Універсум; Мультиуніверсум; буття; розмаїття форм; свобода; матерія; рух; простір; час; континуум; еволюція; революція; парадокс; антропоцентризм; життя; смерть; свідомість; розум; відчуття; сприйняття; уява; судження; поняття; розумові висновки; абстрагування; філософський закон; філософська категорія; якість; кількість; протиріччя; єдність; заперечення; одичне; загальне; особливе; причина; наслідок; сутність; явище; зміст; форма; можливість; дійсність; вірогідність; людське начало; індивід; особистість; суспільство; об’єкт; суб’єкт; продуктивні сили; виробничі відносини; духовність; суспільний прогрес; закони історії.

Основні вміння

Студент повинен вміти:

- а) користуватися науковою, філософською термінологією (основними поняттями, визначеннями, законами розвитку);
- б) визначати і порівнювати основні філософські поняття, загальні явища і процеси;
- в) оцінювати з філософської точки зору стан суспільного життя, духовний розвиток суспільства, взаємовідносини людини і природи, важливі суспільні та природні явища;

г) пояснити з філософської точки зору причини важливих подій, явищ і процесів, філософську суть загальнолюдських цінностей.

Студенти повинні навчитися складати конспект з філософії, готувати повідомлення, доповіді, реферати, брати участь у дискусії, конференції. Необхідно навчити студента висловлювати свої думки і відстоювати точку зору, використовувати свої знання для прийняття рішень соціально-політичного значення.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Рівні навчальних досягнень	За 5 бальною	За 12 бальною	КРИТЕРІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
1	2	3	4
I. Початковий	2-	1	Студент може назвати тільки 1–2 філософські терміни чи визначення.
	2	2	Студент може назвати кілька філософських термінів чи визначень, вибрати вірний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні “так – ні”), визначити послідовність філософських визначень (на рівні “раніше – пізніше”).
	2+	3	Студент може розповісти кількома реченнями з філософської точки зору про загальне явище або подію чи постать; пізнати явище, подію чи постать за описом; має загальне уявлення про філософію.

II. Середній	3-	4	Студент може репродуктивно відтворювати частину фактичного матеріалу теми, філософські поняття, подані в тексті підручника, посібника або викладачем; вміти локалізувати в історії філософської думки ту чи іншу подію в часі.
	3	5	Студент може за допомогою викладача послідовно викласти значну частину матеріалу теми; визначити окремі ознаки філософських понять та наводити приклади; знати основні положення теми та орієнтуватися в логічній послідовності змісту.
	3+	6	Студент може в цілому самостійно висвітлити значну частину фактичного матеріалу теми; дати характеристику явища, відтворити загальну картину процесу; визначити філософські поняття; користуватися додатковими джерелами інформації (наочними та текстовими посібниками) за допомогою викладача.
III. Достатній	4-	7	Студент може самостійно викласти матеріал теми, завершуючи його висновками; правильно застосувати філософські поняття і термінологію; самостійно користуватися додатковими джерелами інформації.
	4	8	Студент вміє аналізувати, порівнювати, узагальнювати матеріал теми; синхронізувати загальні явища і процеси; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та аналізувати додаткові джерела інформації за допомогою викладача.
	4+	9	Студент вільно оперує матеріалом теми, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки та аналізує додаткові джерела інформації; вміє висловити власну філософську точку зору стосовно того чи іншого загального явища, процесу, події.

IV. Високий	5-	10	Студент вміє порівнювати зміст та характер філософських понять, визначити окремі тенденції та протиріччя того чи іншого загального явища, процесу, робити аргументовані висновки, відрізнити упереджену інформацію від неупередженої, сприймати супротивну філософську позицію як альтернативну.
	5	11	Студент вільно висловлює власні судження і переконливо їх аргументує, самостійно знаходить інформацію в додаткових джерелах (довідники, енциклопедії тощо), вільно орієнтується в філософській термінології і визначеннях; визначає основні тенденції та протиріччя загальних явищ і процесів; використовує набуті знання і вміння у практичній діяльності (участь в дискусіях, засіданнях “круглих столів”, філософських диспутах тощо).
	5+	12	Студент вміє самостійно набувати знання і застосовувати їх; здатний до самостійного критичного ставлення до загальних явищ і процесів, використовує різні види доказів і спростувань, презентує власну інтерпретацію загальних явищ, виявляє закономірності процесів.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва розділу, теми	Кількість годин			
	Усього	із них лекцій	із них практ.	із них самост.
1	2	3	4	5
III курс, V семестр				
Розділ I. Філософія як світоглядний феномен				

Тема 1.1. Людиномірність предмета філософії	2	2	-	-
Розділ II. Історичні типи філософствування				
Тема 2.1. Східна філософська парадигма	2	2	-	-
Тема 2.2. Антична філософія	5	3	2	-
Тема 2.3. Філософія західноєвропейського середньовічного суспільства	2	2	-	-
Тема 2.4. Філософія епохи Відродження	3	2	1	-
Тема 2.5. Філософія Нового часу	2	2	-	-
Тема 2.6. Німецька класична філософія	5	3	2	-
Тема 2.7. Сучасна світова філософія	6	4	1	1
Тема 2.8. Українська філософія. Докласична доба	2	1	-	1
Тема 2.9. Класична доба української філософії	4	2	2	-
Тема 2.10. Новітня українська філософія	1	1	-	-
Усього:	34	24	8	2
З а л і к				
III курс, VI семестр				
Розділ III. Проблеми буття				
Тема 3.1. Розмаїття форм буття	6	4	2	-
Тема 3.2. Наукове бачення місця людини у світі	2	2	-	-
Тема 3.3. Континуальність буття	8	6	2	-
Тема 3.4. Проблема людської свободи	4	2	2	-
Тема 3.5. Колізії людської практики	2	2	-	-
Тема 3.6. Сенс життя і ставлення до смерті	4	2	2	-

Розділ IV. Проблеми духу				
Тема 4.1. Свідомість як ідеальна діяльність	6	4	2	-
Тема 4.2. Пізнання як творчість. Проблема істини	6	4	2	-
Тема 4.3. Шляхи і способи пізнавального освоєння світу	2	2	-	-
Тема 4.4. Досвідно-практичні джерела пізнання	2	2	-	-
У с ь о г о:	42	30	12	-
З а л і к				
IV курс, VII семестр				
Розділ V. Соціальна філософія				
Тема 5.1. Людське начало: витоки і визначення	6	4	2	-
Тема 5.2. Філософські аспекти культури	6	4	2	-
Тема 5.3. Закони функціонування і розвитку соціальної системи	6	4	2	-
Тема 5.4. Діяльність як спосіб суспільного буття людини	6	4	2	-
Тема 5.5. Духовні основи суспільного буття	4	2	2	-
Тема 5.6. Проблема спрямованості і сенс історії	4	2	2	-
У с ь о г о:	32	20	12	-
Диференційований залік				
Р а з о м:	108	74	32	2

Зміст тем програми

РОЗДІЛ I. ФІЛОСОФІЯ ЯК СВІТОГЛЯДНИЙ ФЕНОМЕН

Тема 1.1. Людиномірність предмета філософії

Людина і навколишнє середовище. Людина і суспільство перед потребою теоретичного виразу світогляду. Філософія й життя людини.

Людина як вища цінність у системі філософського знання. Особливості філософського знання. Місце філософії у системі суспільного знання. Філософія та інші форми духовності. Філософія як спосіб світобачення й освоєння дійсності. Проблема основного питання філософії.

РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНІ ТИПИ ФІЛОСОФСТВУВАННЯ

Тема 2.1. Східна філософська парадигма

Філософські погляди в культурах Стародавнього Єгипту і Близького Сходу. "Розмитість" меж між людиною і природою в східній філософії, перевага морально-етичної тематики. Філософія Стародавньої Індії: буддизм, "чарвака", індуїзм. Філософські школи Стародавнього Китаю: конфуціанство, даосизм.

Тема 2.2. Антична філософія

Перевага речово-предметної буттєвості світу в західній філософській парадигмі. Уяви про гармонійно упорядкований універсальний світопорядок – Космос. Мілетська школа. Пошук першооснови та рушійних сил буття. Піфагор і піфагорійці.

Класична доба: софісти, Сократ, Демокрит, Платон, Аристотель. Еллінізм. Антична філософія Риму.

Тема 2.3. Філософія західноєвропейського середньовічного суспільства

Християнство як основа, тло і зміст середньовічної філософії. Загальна характеристика середньовічної філософії. Етапи розвитку європейської середньовічної філософії: апологетика, патристика, схоластика. Східна й західна гілки християнської філософії. Проблема "Бог – світ – людина" як провідна. Проблема онтологічного статусу універсалій: номіналізм і реалізм. Росцелін, П'єр Абеляр. Тома (Фома) Аквінський як підсумок середньовічної філософії. Розклад схоластики у раціоналістичному та містичному напрямках пізнього Середньовіччя.

Тема 2.4. Філософія епохи Відродження

Відродження як феномен європейської історії й культури. Загальна характеристика філософської парадигми епохи Ренесансу. Пантеїстична діалектика Миколи Кузанського. Антропоцентризм та гуманізм філософії Відродження. Реформація – північноєвропейський різновид Відродження. Протестантизм, його світоглядне підґрунтя та релігійно-філософські наслідки. Світогляд Мартіна Лютера та Жана Кальвіна.

Тема 2.5. Філософія Нового часу

Проблематика і специфіка філософії Нового часу: спрямованість на суб'єкт-об'єкту поляризованість світу та її обмеженість рамками гносеологізму. Поняття класицизму в філософії. Формування напрямків у філософії Нового часу. Лінія “чуттєвого суб'єкта”: емпіризм (Френсіс Бекон), сенсуалізм (Джон Локк, Томас Гоббс, Гасенді), агностицизм (Джордж Берклі, Давид Юм). Лінія “розумового суб'єкта”: раціоналізм (Рене Декарт, Бенедикт Спіноза, Готфрід Вільгельм Лейбніц). Лінія “відсутнього суб'єкта”: матеріалізм (Вольтер, Монтеск'є, Дідро, Руссо, Гольбах, Гельвецій, Кондільяк). Спорідненість матеріалізму, емпіризму та сенсуалізму. Позитиви та негативи філософських течій Нового часу.

Тема 2.6. Німецька класична філософія

Система німецької класичної філософії (НКФ). Перетворення філософії на науку. Проблематика НКФ. Активно-діяльнісне розуміння людини в німецькому ідеалізмі. Трансцендентальна філософія Іммануїла Канта. “Річ-у-собі” та її сучасне звучання. Антимонії теоретичного розуму та проблема свободи. Розвиток кантівських ідей у філософії Фіхте й Шеллінга та їх новації. Учення про абсолютне “Я” у Фіхте. Співвідношення розуму й світу у раннього Шеллінга. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель: розв'язання проблеми суб'єкт-об'єктивних стосунків; Буття – Сутність – Поняття; Абсолютна Ідея і Абсолютний Дух; культура як відчуження Абсолютного Духу. Людина у філософії Гегеля. Абсолютний ідеалізм Гегеля як вершина, підсумок і завершення філософії-науки.

Тема 2.7. Сучасна світова філософія

Сучасна – “планетарна” – філософська парадигма. Поліфонія етнонаціональних світоглядних ментальностей (спроба поліфонічного прочитання філософської класики).

Екзистенціальна тенденція в сучасній світовій філософії. Англо-американське, німецьке, італійське, французьке неогегельянство. “Філософія життя” – міфологічна установка на світ. А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, З. Фрейд, К. Юнг. Франкфуртська філософська школа – продовження традицій “класичного” екзистенціалізму. “Структуралізм” – своєрідний опонент екзистенціалізму. Позитивістська тенденція в сучасній світовій філософії. Огюст Конт. Неопозитивізм. “Семантика”. Постпозитивізм. Сучасні релігійно-філософські вчення. “Модернізація” томізму. Теярдизм і персоналізм.

Тема 2.8. Українська філософія. Докласична доба

Етнокультурна передісторія української людності. Міфопоетична свідомість давнього слов'янства. Основні риси українського світоглядного менталітету.

Філософія періоду Київської Русі.

Філософія XIV–XVI століття: агіографія, український неоплатонізм, полемісти.

Острозький культурно-освітній центр. Києво-Могилянський колегіум.

Тема 2.9. Класична доба української філософії

Григорій Сковорода – засновник української класичної філософії. “Філософія серця” Г. Сковороди (ідея трьох світів, єдності філософії та життя, порідненої праці). Українська “університетська” філософія XIX століття. Світогляд М. В. Гоголя. Кирило-Мефодіївське товариство.

“Філософія серця” Памфіла Юркевича. Натуралістично-позитивістські й соціалістичні мотиви в українській філософії XIX століття. “Філософія мови” Олександра Потебні.

Тема 2.10. Новітня українська філософія

Екзистенціально-романтична філософська хвиля початку XX століття. Культурно-філософський підйом 20-х років (“розстріляне

відродження”). Філософія українських “шістдесятників” (“друге відродження”). Мислителі української діаспори.

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ БУТТЯ

Тема 3.1. Розмаїття форм буття

Універсум чи Мультиуніверсум? Межі субординативного підходу до розмаїття буттєвих форм. Гетерархічність буття. Труднощі, що з ними пов’язане її усвідомлення.

Поняття руху, часу, простору в сучасній науці. Проблема якісної та кількісної нескінченності Всесвіту. Структура Універсуму та антропний принцип. Феномен життя з погляду природознавства. Діалектика й синергетика. Проблема побудови наукової картини світу.

Тема 3.2. Наукове бачення місця людини у світі

Техногенний тип цивілізації і наука як феномен культури. Класична, неklasична, постнеklasична наука: наукові картини світу і типи наукової раціональності. Проблема становлення системи філософських засад постнеklasичної науки. Засади людської свободи у світі, зрозумілому як такий, що сам організується.

Тема 3.3. Континуальність буття

Просторово-часова структура реального світу. Історична еволюція поглядів на простір і час. Особливості фізичного, біологічного та соціального просторово-часового континууму.

Тема 3.4. Проблема людської свободи

Буття, що вже є, та те, яке ще має бути. Буттєві передумови в людській свободі. Парадокси свободи як “оволодіння” світом. Людська свобода і благоговіння перед життям. Людина як “пастор” буття.

Тема 3.5. Колізії людської практики

Проблема походження та сутності людини. Становлення та розвиток розумової діяльності людини. Межі антропоцентризму. Перетворення чи освоєння світу? Парадокси ідеї універсальності людини. Людина як но-

сій розуму. Людина як духовна істота. Людина й надлюдина. Людина як соціальна істота. Людина і світ: проблема взаємопорозуміння.

Тема 3.6. Сенс життя і ставлення до смерті

Питання сенсу життя людини, її походження. Способи осмислення людського буття. Феномен смерті. Життя як дарунок у відповідь.

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ДУХУ

Тема 4.1. Свідомість як ідеальна діяльність

Проблема свідомості у філософії. Історія поглядів на свідомість. Практика і суспільні властивості речей. Свідомість як діяльне відображення, інструмент пізнання реальності. Розвиток форм відображення. Мова як упредметнена свідомість.

Тема 4.2. Пізнання як творчість. Проблема істини

Природа пізнання. Структура пізнавального процесу: об’єкт, суб’єкт, предмет, мета, результат.

Сенсуалізм, раціоналізм, ірраціоналізм. Емпіризм, апіоризм, релігійний містицизм, діалектика як основні параметри в теоріях пізнання. Єдність чуттєвого і раціонального пізнання.

Пізнання як рух від явища до суті. Ідея, гіпотеза, теорія як форми розвитку теоретичного пізнання. Проблема істини у філософії. Істина як мета, процес і результат пізнання. Істина і помилка. Істина, віра і переконання. Абсолютні і відносні характеристики істини.

Тема 4.3. Шляхи і способи пізнавального освоєння світу

Основні методи наукового пізнання. Роль філософії у науковому пізнанні. Наука і суспільство. Соціальні функції науки. Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність вчених. Наукове передбачення. Межі передбачення. Наука і мораль. Етичні норми і цінності науки. Роль “божевільних” ідей в науковому пізнанні.

Тема 4.4. Досвідно-практичні джерела пізнання

Досвідний рівень пізнання. Наукові уявлення і досвід.

Проблема інтуїції. Визначеність – характерна риса як теоретичного, так і досвідного знання. Логічне передбачення. Аналітичне передбачення. Соціальний, суто людський характер інтуїції. “Перенесення в ситуацію”. Інтуїція – ядро творчого мислення. Естетичні критерії інтуїції.

Пізнавальний процес як взаємодія логіки й інтуїції. Наукова очевидність. Логіка та інтуїція – різні моменти людського мислення. Присутність логіки в будь-якому інтуїтивному знанні.

РОЗДІЛ V. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

Тема 5.1. Людське начало: витоки і визначення

Специфіка і актуальність філософського розгляду проблеми людини. Філософська концепція людини як фундамент наук про людину.

Природа, сутність, призначення людини. Космічно-природна основа людського буття.

Індивід, свобода, індивідуальність. Ідея, концепція, ідеал гармонійної людини. Гармонійність і дисгармонія людського існування. Самоцінність людського життя. Філософія і релігія про смисл людського життя.

Тема 5.2. Філософські аспекти культури

Культура як предмет філософського аналізу. Філософське розуміння культури. Суспільство і культура. Культура як міра людяності.

Розвиток культури: традиції і новаторство. Проблеми “масової” та “елітної” культури. Культура спілкування. Культура і демократія.

Єдність, багатоманітність і взаємодія культур. Національне та інтернаціональне в культурі.

Культура і цивілізація. Цивілізація як соціокультурне утвердження. Цивілізаційні основи існування людства. Сучасна цивілізація, її особливості і суперечності.

Тема 5.3. Закони функціонування і розвитку соціальної системи

Становлення ідеї історичної закономірності. Принцип соціального детермінізму. Поняття суспільного закону. Суспільні закони і людська

діяльність. Поняття соціально-історичного суб'єкту. Об'єктивні умови і суб'єктивні фактори суспільного процесу. Свобода і необхідність. Свобода вибору. Свобода і відповідальність. Форми соціальної організації суспільства, їх філософський аналіз. Особа і суспільство. Проблема відчуження.

Тема 5.4. Діяльність як спосіб суспільного буття людини

Поняття діяльності, праці, виробництва. Продуктивні сили і виробничі відносини, їх філософська характеристика. Поняття науково-технічної революції. Поняття соціальної революції. Концепції індустріального та постіндустріального суспільства. Власність і суспільний розвиток. Суспільний розподіл праці.

Тема 5.5. Духовні основи суспільного буття

Поняття духовного буття суспільства. Проблема духовності людини. Співвідношення понять “духовне буття суспільства” і “суспільна свідомість”. Поняття суспільної свідомості. Індивідуальна і суспільна свідомість. Структура суспільної свідомості.

Моральна свідомість, її історична обумовленість і загальнолюдський зміст. Проблеми моралі в сучасному суспільстві.

Релігійна свідомість: її походження і суть. Свобода совісті. Вільнодумство в духовній культурі.

Естетична свідомість. Природа і функції мистецтва. Місце і роль мистецтва у житті людини. Політична свідомість. Правова свідомість. Суспільна свідомість.

Тема 5.6. Проблема спрямованості і сенсу історії

Становлення історичної свідомості. Відношення до минулого, сучасного і майбутнього у системі ціннісних орієнтацій людини.

Єдність і багатомірність світової історії. Прискорення темпів історії – об'єктивна закономірність розвитку суспільства. Сутність суспільного прогресу. Сучасна глобальна ситуація і необхідність її розв'язання для виживання людства в умовах взаємозв'язаного і цілісного світу.

Добро і зло в історії. Значення знання, свідомості і розуму у всесвітній історії, в її минулому, теперішньому і майбутньому.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1

Тема 2.2. Антична філософія (2 години)

1. Головні проблеми та характерні риси античної філософії.
2. Пошуки субстанції (першооснови) в досократівській добі еллінської філософії.
3. Пошук творчого принципу: число піфагорійців та “дуалістичні” філософеми Емпедокла й Анаксагора.
4. Атомістична концепція Демокрита.
5. Людина як головна тема філософських міркувань Сократа.
6. Ідеї Платона – наслідок розвитку принципу індивідуальності, типової для античності.
7. Спроба Аристотеля узагальнити і систематизувати класичну філософську спадщину.
8. Оригінальність римської античної філософії.

Примітка: по одному з питань семінарського заняття студент виконує домашню письмову контрольну роботу (тема на власний вибір).

Семінарське заняття № 2

Тема 2.4. Філософія епохи Відродження (1 година)

1. Передумови світоглядної революції епохи Відродження. Перехідний характер філософії епохи Ренесансу.
2. Раннє (італійське) Відродження. Гуманізм.
3. Особливості пізнього (північного) Відродження. Протестантизм як феномен епохи Ренесансу.

Семінарське заняття № 3

Тема 2.6. Німецька класична філософія (2 години)

1. Джерела класичної німецької ідеалістичної діалектики.
2. Трансцендентальна філософія І. Канта та проблема суб'єкт-об'єктності.
3. Універсальна теоретична система реальності Г. В. Ф. Гегеля.

4. Німецька класична філософія – діалог з “романтизмом”.
5. Створення нових форм матеріалістичної філософії Л. А. Фейербахом і К. Г. Марксом.

Примітка: по одному з питань семінарського заняття студент виконує домашню письмову контрольну роботу (тема – на власний вибір).

Семінарське заняття № 4

Тема 2.7. Сучасна світова філософія (1 година)

1. Формування “планетарної” філософської парадигми.
2. Нетрадиційність “прочитання” видатних мислителів класичних традицій представниками екзистенціалізму в сучасній світовій філософії.
3. Позитивістські тенденції в сучасній світовій філософії.

Семінарське заняття № 5

Тема 2.9. Класична доба української філософії (2 години)

1. Філософія Григорія Сковороди.
2. Українська “університетська” філософія XIX ст. Світогляд М. В. Гоголя.
3. Філософські погляди видатних діячів Кирило-Мефодіївського товариства Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша та Тараса Шевченка.
4. Розвиток “філософії серця” у Памфіла Юркевича.

Примітка: по одному з питань семінарського заняття студент виконує домашню письмову контрольну роботу (тема – на власний вибір).

Семінарське заняття № 6

Тема 3.1. Розмаїття форм буття (2 години)

1. Універсум чи Мультиуніверсум?
2. Субординарний підхід до розуміння особливостей буття.
3. Універсальні зв'язки буття та їх відображення в категоріях діалектики.

4. Діалектика та її альтернативи.
5. Поняття “якість” і “кількість”. Принцип переходу кількісних змін у якісні і навпаки.
6. Поняття “суперечність”. Типи суперечностей. Принцип єдності і боротьби суперечностей.
7. Принцип “заперечення заперечення”. Категорія “зняття”.

Примітка: по одному з питань семінарського заняття студент виконує домашню письмову контрольну роботу (тема – на власний вибір).

Семінарське заняття № 7

Тема 3.3. Континуальність буття (2 години)

1. Просторово-часова структура реального світу.
2. Еволюція поглядів на простір і час.
3. Особливості фізичного, біологічного та соціального просторово-часового континууму.

Семінарське заняття № 8

Тема 3.4. Проблема людської свободи (2 години)

1. Сенс життя й свобода.
2. Парадокси свободи. Проблема вибору.
3. Свобода і творчість.

Семінарське заняття № 9

Тема 3.6. Сенс життя і ставлення до смерті (2 години)

1. Способи осмислення людського буття.
2. Феномен смерті.
3. Життя як дарунок у відповідь.

Семінарське заняття № 10

Тема 4.1. Свідомість як ідеальна діяльність (2 години)

1. Формування суто людського способу буття у світі.

2. Людська практика і суспільні відносини.
3. Свідомість як діяльне відображення людиною світу.
4. Мова як упредметнена свідомість.

Семінарське заняття № 11

Тема 4.2. Пізнання як творчість. Проблема істини (2 години)

1. Творчість як пізнання можливостей.
2. Об’єктивні і суб’єктивні характеристики істини.
3. Абсолютні і відносні характеристики істини.

Семінарське заняття № 12

Тема 5.1. Людське начало: витoki і визначення (2 години)

1. Людина як центральне поняття сучасної філософії.
2. Наукові пояснення і філософський сенс походження людини.
3. Космічно-природна основа людського буття.

Семінарське заняття № 13

Тема 5.2. Філософські аспекти культури (2 години)

1. Системні і надсистемні ознаки суспільства. Цивілізація і культура.
2. Культура як світ людини і мірило її діяльності.
3. Культура як діалог. Час і простір культури. Культурний хронотоп.

Семінарське заняття № 14

Тема 5.3. Закони функціонування і розвитку соціальної системи (2 години)

1. Становлення ідеї історичної закономірності.
2. Поняття суспільного закону.
3. Суспільні закони і людська діяльність.

Примітка: перше питання семінарського заняття проводиться у формі диспуту.

Семінарське заняття № 15

Тема 5.4. Діяльність як спосіб суспільного буття людини (2 години)

1. Поняття діяльності, праці, виробництва.
2. Продуктивні сили і виробничі відносини.
3. Поняття суспільно-економічної формації, його евристичні можливості і межі.

Семінарське заняття № 16

Тема 5.5. Духовні основи суспільного буття (2 години)

1. Джерела людської духовності та її формування.
2. Буттєвість духовності.
3. Виробництво духовне і матеріальне. Виробництво і творчість. Творчість і свобода.

Семінарське заняття № 17

Тема 5.6. Спрямованість і сенс людської історії (2 години)

1. Історична свідомість. Проблема побудови теоретичної моделі історичного процесу.
2. Історія: свобода чи доля
3. Історія як пам'ять.
4. Історія та людська особистість.
5. Закони історії чи тенденції?

Примітка: по одному з питань семінарського заняття студент виконує домашню контрольну роботу (тема – на власний вибір).

Теми доповідей і рефератів

1. Філософія і світогляд.
2. Практика як суто людський спосіб відношення до світу.
3. Філософія та міфологія.

4. Філософія як діалогічний феномен. Поняття плюралізму.
5. Свідомість як форма відображення.
6. Суспільне буття і суспільна свідомість.
7. Суспільна та індивідуальна свідомість.
8. Проблема особистості у філософії.
9. Схід і Захід: два способи життя, мислення й філософствування.
10. Східна філософія: індійський варіант.
11. Східна філософія: китайський варіант.
12. Західна парадигма філософствування: причини формування, загальна характеристика, основна проблематика.
13. Пошук сутності та рушійних сил буття в античній філософії.
14. Людина як “міра всіх речей” в античній філософії та сьогоденні.
15. Учення про буття в античній філософії (Геракліт, Демокрит, Платон, Аристотель).
16. Проблематика середньовічної філософії та її зумовленість діючою структурою соціального буття.
17. Проблема універсалій у середньовічній філософії. Реалізм і номіналізм.
18. Середньовічна філософія: апологетика, патристика, схоластика.
19. Філософія епохи Відродження: умови формування, особливості, проблематика, представники.
20. Загальна характеристика та головні течії філософії Нового часу.
21. Гносеологізм та раціоналізм філософії Нового часу.
22. Сенсуалізм та емпіризм, їх історичні форми та евристичні можливості. Зв'язок сенсуалізму та агностицизму.
23. Проблема методу пізнання у філософії (Ф. Бекон, Р. Декарт). Емпіризм та раціоналізм.
24. Матеріалізм як напрямок філософської думки.
25. Німецька класична філософія як вершина філософського раціоналізму.
26. Філософська революція Іммануїла Канта.
27. Суб'єктивний ідеалізм Фіхте та об'єктивний ідеалізм Шеллінга.
28. Абсолютний ідеалізм Гегеля.
29. Антропологічний матеріалізм Людвіга Фейєрбаха.
30. Вчення про суспільство у філософії Карла Маркса.
31. Особливості та історичний шлях української філософії.
32. “Філософія серця” як суто український феномен, її національно-ментальні та історико-філософські витоки.
33. “Філософія серця” Григорія Сковороди. Ідея трьох світів, єдності філософії та життя, порідненої праці.

34. Філософська думка України ХХ століття.
35. Особливості філософії ХХ століття та її головні течії.
36. Виробництво духовне і матеріальне. Виробництво і творчість. Творчість і свобода.
37. Життя і смерть як наскрізна філософська проблема.
38. Природа в житті людини. Суперечності “природа – людина” в сучасному світі, їх причини та можливі шляхи розв’язування.
39. Цивілізація і культура.
40. Культура як світ людини і мірило її діяльності.
41. Проблема сенсу історії.
42. Суспільство та його структурні складники.
43. Поняття суспільно-економічної формації, його евристичні можливості і межі.
44. Історичні типи суспільства і місце в них людини.
45. Нація, етнос, народність, національність – як філософські питання.
46. Категорія буття, її сенс та специфіка.
47. Універсальні зв’язки буття та їх відображення в категоріях діалектики.
48. Категорії “одиничне” – “особливе” – “загальне”.
49. Категорії “можливість”, “необхідність”, “випадковість”, “дійсність”.
50. Категорії “форма” і “зміст”.
51. Категорії “якість”, “кількість”, “міра”.
52. Діалектика та її альтернативи. Історичний характер змісту поняття “діалектика”.
53. Принцип “заперечення заперечення”. Категорія зняття.
54. Принцип єдності і боротьби суперечностей.
55. Поняття “рух”, “розвиток”, “прогрес”.
56. Поняття “простір” і “час” у філософії і науці.
57. Пізнання як проблема. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання.
58. Проблема істини та її категорій у філософії і науці.

Рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів

Основними напрямками самостійної роботи студентів з курсу “Філософія” є підготовка до семінарських занять, написання рефератів, доповідей, повідомлень, а також вивчення окремих питань, винесених у навчальній програмі на самостійне опрацювання.

Під час цієї роботи студент у першу чергу повинен уявити завдання.

Для цієї підготовки студенту рекомендується мати окремий зошит або відвести певну частину зошита для конспектування лекцій, де він міг би робити відповідні помітки, записи, складати тези, конспектувати чи робити витяги з першоджерел тощо.

Готуючись до семінарського заняття, студент спочатку на основі конспекту лекцій складає розгорнутий орієнтовний план відповідей на кожне питання. Надалі головне – правильно підібрати і ефективно опрацювати рекомендовану літературу.

Це можна зробити як в читальному залі свого навчального закладу, так і в бібліотеках вузів, з якими заклад перебуває у навчальному комплексі.

Студент уважно знайомиться зі змістом рекомендованої літератури, відшукує для висвітлення того чи іншого питання певні розділи, глави, інші матеріали та занотовує у своєму зошиті номери сторінок, які відповідають змісту завдання. Потім уважно читає вибране, а в разі необхідності конспектує і робить витяги з літературних текстів. Врешті, засвоївши прочитане, студент за розгорнутим планом та законспектованими матеріалами складає *тези своєї відповіді*, обов’язково робить узагальнення і висновки з кожного питання. При цьому слід передбачити можливі запитання з боку опонентів та окремо підготувати на них короткі відповіді. Для доповнення інших відповідей, якщо студент знайшов цікавий матеріал, складається *повідомлення*.

Доповідь на конференцію готується також за вказаною послідовністю, однак студент її повністю конспектує.

Приймаючи участь в дискусіях, “круглих столах”, диспутах, студент, спираючись на методику підготовки до семінарських занять і доповідей, створює для себе різні *варіанти питань* та *план-конспект* відповідей на них.

З питань тематичного плану робочої програми, що визначені для самостійного вивчення, студент складає *схемоконспект*, де фіксує основні положення, поняття, визначення, коротко розкриває їх зміст.

Специфіка мистецьких навчальних закладів, а саме: широке використання індивідуальних графіків навчання, – вимагає активного впровадження в навчальний процес такої форми контролю якості знань студентів, як написання ними рефератів.

За визначеним переліком викладач обирає для студента теми рефератів і терміни їх виконання та подання на перевірку. Кількість тем рефератів для тих студентів, котрі перебувають на індивідуальному графіку навчання, встановлюється викладачем залежно від умов проходження ним цього графіка, але не менше 2-х рефератів в кожному семестрі. Інші студенти пишуть в семестр як мінімум один реферат.

Реферат складається з титульної сторінки, змісту, вступу, окремих вузлових питань (кількість і назва визначається змістом теми), висновків і списку використаної літератури та інших матеріалів. Об'єм реферату становить 15–20 написаних від руки сторінок учнівського зошита чи 6–8 сторінок друкованого машинописного тексту. Реферат (якщо не друкований) повинен бути написаний чітким та розбірливим почерком. Сторінки написаних власноруч і друкованих рефератів мають бути пронумеровані, дотримано інтервал між рядками і розміри полів для зауважень викладача, правильно зроблені посилання на використану під час написання літературу. На титульній сторінці вказують назву навчального закладу і тему реферату, прізвище та ініціали студента, курс і групу. В кінці реферату, після списку використаної літератури, студент ставить особистий підпис.

Рекомендована література

1. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Філософія. Курс лекцій. Навчальний посібник. – К., 1999.
2. Горак Г. І. Філософія. – К., 1997.
3. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1993.
4. Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія. (Твори) Т. 3. – К., 1973.
5. Метельова Т. О. Драма і триумф філософії Маркса /Хроніки-2000/. № 2. – 1997.
6. Метельова Т. О. Місце України в загальнолюдській спільноті /Розбудова держави/. № 6. – 1994.
7. Метельова Т. О. Нація в чотирьох вимірах сучасної ідеології, або тоталітаризм і лібералізм проти нації /Політологічні читання/. № 2. – 1994.
8. Метельова Т. О. Проблеми особистісного начала в різних типах соціальності /Світогляд і духовна творчість/. – К., 1993.
9. Метельова Т. О. Свобода як суто людський вимір всесвіту. /Проблеми філософії/. – 1996.
10. Огієнко І. Українська культура. – К., 1991.
11. Попович Мирослав. Нарис історії культури України. – К., 1999.
12. Поптер К. Відкрите суспільство та його вороги. – К., 1994.
13. Розвиток філософської думки в Україні: Курс Лекцій. – К., 1994.
14. Сковорода Г. Вірші. Пісні. Діалоги. Трактати. Притчі. – К., 1983.
15. Современная западная философия: Словарь. – М., 1991. – с. 325–348.
16. Соколов В. В. Средневековая философия. – М., 1979.
17. Філософія (Курс лекцій) /за редакцією І. Бичка, В. Табачковського та інших/. – К., 1994.
18. Філософія. Підручник. (за редакцією Горбача Н. Я.). – Львів, 1997.
19. Чижевський Дмитро. Нариси з історії філософії України. – К., 1992.
20. Українське мистецтво у полікультурному просторі. (за редакцією професора О. П. Рудницької). – К., 2000.
21. Антропология мировой философии. (Китайская философия. Предисловие). – М., 1971.
22. Асмус В. Ф. Античная философия. – М., 1976.
23. Бонгардт-Левин Г. М. Древнеиндийская цивилизация: философия, наука, религия. – М., 1980 – с. 30–64, 82–129, 156–207.
24. Буржуазная философская антропология XX века – М., 1986. – с. 239–278.
25. Введение в философию /под редакцией И. Т. Фролова/. – М., 1989.

26. Гегель Г. В. Ф. Кто мыслит абстрактно. В кн.: Работы разных лет. (в 2-х т.) Т. 1. – М., 1974.
27. Горский В. С. Философские идеи в Культуре Киевской Руси XI-начала XII вв. – К., 1988.
28. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. – М., 1980.
29. Гулыга А. В. Немецкая классическая философия. – М., 1986.
30. Западно-европейская философия XVII века /под редакцией В.Н. Кузнецова/. – М., 1986.
31. История современной зарубежной философии /под редакцией М.Я. Корнеева/. – СПб., 1997.
32. История философии в кратком изложении /перевод с чешского/. – М., 1991.
33. Михайлов А. Ф. Загадка человеческого Я. – М., 1976.
34. Нарский И. С. Философия Нового Времени. – М., 1975.
35. Новиков А. Куда течёт река времени? – М., 1990.